

Nr. 163 | oktober 2001

Udstøder teknologien ældre?

Ringe viden om hvorvidt ny teknologi integrerer eller udstøder ældre medarbejdere

Ingen forskning om ny teknologisk effekt på ældre medarbejders plads på arbejdsmarkedet >

Rigtige teknologiske valg vil få effekt på velfærdsstatens finansiering >

Anden høring om Det Aldrende Samfund 26. oktober >

Den teknologiske udvikling vil have en indflydelse på ældres muligheder på arbejdsmarkedet.

Man kan bare ikke sige om den vil hjælpe ældre medarbejdere til at blive i arbejde, eller om den tværtimod vil være med til at udstøde dem.

Når befolkningens gennemsnitsalder vil stige i de kommende 35 år bliver det afgørende at vælge at bruge teknologien, så arbejdsmarkedet bliver bedre til at udnytte de ældre medarbejders kvaliteter. Ellers bliver finansieringen af velfærdsstaten endnu sværere.

Men vores viden om dens indflydelse på ældres arbejdsvilkår og -valg er ringe, påpeger flere forskere.

Dette nyhedsbrev er en del af Teknologirådets og Folketingets Fremtidspanels projekt om "Demokrati og velfærd i det aldrende samfund". Den 26. oktober afholder rådet og Folketinget den anden af projektets fire høringer. Denne gang om arbejdsmarkedet.

Har den teknologiske udvikling gjort det nemmere at være ældre medarbejder på en arbejdsplads? Spørgsmålet er simpelt, men ikke lige sådan at besvare.

"Det er et virkeligt godt spørgsmål, men jeg kan ikke svare på det. Vi har ikke den forskning, der kan give et svar på det spørgsmål," siger Jesper Wegens, cand. merc., Ph.D. med speciale i arbejdsmarkedsforhold og seniorpolitik fra Gerontologisk Institut.

"Man siger generelt, at teknologi skaber nogle typer arbejdspladser og nedlægger andre. Men hvordan det påvirker ældre er meget svært at svare på. Ny teknologi kræver ofte også uddannelse, og der kan de gamle godt være med. Men spørgsmålet er om de rent faktisk får taget sig sammen og kommer af sted til efteruddannelse. Særligt hvis de har en forventning om, at de snart skal pensioneres."

"Men det er jo et utroligt vigtigt spørgsmål," understreger han:

"Teknologien er jo ikke værdifri, og umiddelbart efter følger jo et andet interessant spørgsmål: Hvordan kan teknologien så tilpasses og udvikles, så den giver mulighed for at flest mulige ældre kan blive på arbejdsmarkedet," siger Jesper Wegens.

Den 26. oktober er han blandt oplægsholderne, når Teknologirådet og Folketingets Fremtidspanel afholder den anden af fire høringer om "Det aldrende samfund". Denne høring kommer til at handle om udfordringerne for arbejdsmarkedet, når en større del af arbejdsstyrken skal pensioneres, og der er færre til at tage over.

Et af de vigtigste spørgsmål er, om den hastige teknologiske udvikling vil være med til at fastholde flere ældre på arbejdsmarkedet eller tværtimod være med til at skubbe dem ud af arbejdsmarkedet. Der er som sagt endnu ikke mange forskningsresultater på dette område, men på Roskilde Universitets Center

Udgiver
Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Redaktion
Morten Jastrup (ansv.)
Mette Bom
Ida Leisner

Abonnement
Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyheds-
breve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

har lektor Lars Fuglsang beskæftiget sig med ældres brug af IT (i Projekt IT og Ældre, finansieret af Forskningsstyrelsen), og resultaterne er med til at punktere myten om, at ældre ikke tilegner sig nye teknologier.

"Vi har haft nogle forsøg med ældre og IT, og vi kan konstatere, at der er en gruppe ældre, der tager IT til sig," siger Lars Fuglsang.

"Oftest som et middel til at holde kontakt til børn og børnebørn. E-mails er et stort hit. Men de surfer også på nettet og bruger IT til regnskab og lignende."

Han peger også på, at ældremobiliseringens datastuer har ret høje besøgstal af ældre. Og langt fra kun af de ældre, der har tidligere erfaring med IT.

"De barrierer som man kunne forestille sig, at der var – f.eks. at ældre, der ikke have været vant til at formulere sig i skrift i deres arbejdsliv eller de, der ikke kan bruge skrivemaskine eller læse engelsk, ville have svært ved at bruge IT – viste sig ikke at have den store betydning."

Ofte investerer de ældre dog ikke selv i en computer, fortæller Lars Fuglsang. De får typisk en aflagt computer af børnene eller anden familie.

Problemet er ledelse, ikke alder

Seniorkonsulent Henning Kirk har blandt andet med bogen Det Grå Guld gjort sig gældende i diskussionen om ældres vilkår. Han optrådte også som oplægsholder på den første af de fire høringer om det aldrende samfund 20. april i år. Han mener, at fokus bør ændres, når vi taler om ældre og teknologi.

"Spørgsmålet, om ny teknologi har gjort det nemmere eller sværere for ældre medarbejdere, rummer den opfattelse i sig, at ældre skal hjælpes. Men den viden vi har om de ældre i dag, peger på, at problemet snarere er, at vi er for dårlige til at lede og fordele arbejdet, så de ældres kvaliteter udnyttes," siger Henning Kirk.

Han peger på, at de ældre medarbejdere i dag er bedre egnede til arbejdsmarkedet end tidligere, og de kommende generationer vil sandsynligvis være endnu bedre rustet.

"Vi er ved at udfase de fysiske nedslidningsskader. De vil stadig være der, men de er ikke så betydningsfulde mere. Til gengæld kan vi nok se en fare for psykisk nedslidning, som IT brugt forkert kan være medvirkende til. Og der vil ældre medarbejdere nok være mere sårbare," siger Henning Kirk.

"Men samlet set er den fysiske habitus og den mentale ballast større hos flere af de ældre. Holdningen til de ældre ændrer sig også. Der er færre, der forventer at holde op som 50-årige."

Som eksempel nævner han, at den maksimale alder for piloter er sat op fra 60 år til maks. 65 år efter en individuel vurdering. Nyere forskning viser nemlig, at i evt. krise- og katastrofesituationer er modenhed og erfaring vigtigere kvaliteter, end den yngres biologisk betingede hurtigere reaktionsevne.

"Så alt i alt er "råvaren", den ældre medarbejder, bedre fysisk, mentalt og socialt rustet til arbejds-

Fremtidspanelet om det aldrende samfund

Teknologirådet har sammen med Folketinget taget initiativ til en ny måde at arbejde politisk på i Danmark. For at være bedre rustet til at håndtere, at befolkningens gennemsnitsalder vil stige markant i de kommende årtier, er samtlige partier i Folketinget gået med på Teknologirådets idé om at lave et såkaldt Fremtidspanel. Fremtidspanelet vil i årene 2001 og 2002 afholde 4 offentlige høringer på Christiansborg om de udfordringer, som den ændrede alderssammensætning af befolkningen stiller samfundet overfor. Medlemmer af Fremtidspanelet:

Pernille Blach Hansen (S)

René Skau Björnsson (S)

Karen J. Klint (S)

Bjarne Laustsen (S)

Gyda Kongsted (V)

Rikke Hvilshøj (V)

Svend Heiselberg (V)

Preben Rudiengaard (V)

Knud Erik Kierkegaard (KF)

Pia Christmas-Møller (KF)

Villy Søvnald (SF)

Kaj Stillinger (SF)

Aase D. Madsen (DF)

Birthe Skaarup (DF)

Yvonne Herløv Andersen (CD)

Vibeke Peschardt (RV)

Inger Marie Bruun-Vierø (RV)

Jette Gottlieb (EL)

Tove Videbæk (KRF)

Annette Just (FRI)

Teknologirådet har nedsat en baggrundsgruppe til faglig støtte i projektet. Baggrundsgruppen består af: Birte Bech-Jørgensen, forskningsprofessor, Aalborg Universitet

Erik Hoffmeyer, professor, dr. polit, fhv. nationalbankdirektør, København

Helge Hvid, forskningsleder, Roskilde Universitetscenter

Christine E. Swane, institutleder, Gerontologisk Institut/Videnscenter på Ældreområdet

markedet. Men omgivelsernes forventninger er ikke så positive som de i princippet burde være," påpeger han.

"Det gælder om at lave en struktur på arbejdet, der passer bedre til seniormedarbejdere. Rå biologi tilsiger, at der er et problem med fart. Men det er ofte kun et problem, fordi man ikke har indrettet arbejdet fornuftigt. I det hele taget har vi en tendens til at fokusere på alderen som et problem eller som forklaring på et problem, når det faktisk skyldes noget helt andet, for eksempel dårlig planlægning. Fokus på alder i forbindelse med arbejdspladser er ofte ubegrundet," siger Henning Kirk.

Problemerne med at tilpasse arbejdet – også når ny teknologi tages i brug – så de ældre medarbejderes potentiale bruges bedst muligt hænger dog også

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@teknno.dk

Redaktion

Morten Jastrup (ansv.)
Mette Born
Ida Leisner

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@teknno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på:
www.teknno.dk/rtt.htm

Opsamling fra Høring 1: "Det aldrende samfund: Grund til bekymring?"

Den 20. april 2001 blev den første af Fremtidspanelets fire høringer afholdt. Emnet var vor viden om den demografiske og økonomiske udvikling i de kommende årtier.

Fremtidspanelets faglige baggrundsgruppe havde følgende konklusioner på høringen:

1. Samfundsøkonomisk er det aldrende samfund et overkommeligt projekt

Der er ikke demografiske årsager til, at Danmark skulle få problemer med konkurrenceevnen overfor udlandet. De danske pensionsystemer er allerede i vidt omfang indrettet med en blanding af offentlig og privat pensionsopsparing og Danmark har indrettet offentlige finanser og økonomisk politik efter de anbefalinger, som er kommet fra OECD og EU.

2. Der bliver flere ældre og gamle, og de vil være mere vitale

Et menneskes fysiske og psykiske funktionsevne er mere afhængig af levevilkår end af alder.

3. Fordeling både mellem generationer og indenfor ældregruppen er af afgørende betydning for demokrati og velfærd i det aldrende samfund

Eksperternes forventning om tiltagende social og økonomisk ulighed i det aldrende samfund understreger behovet for at sætte fokus på de svage – nu og i et langsiget perspektiv. Det starter med børne- og familierpolitik. Befolkningsaldringen tiltager og topper omkring 2040, samtidig med at konkurrencen om at klare sig job- og uddannelsesmæssigt bliver hårdere og hårdere med skærpede krav til den enkelte.

4. Befolkningsprognoserne er usikre

Eksperterne var enige om, at prognoserne er usikre f.eks. hvad angår fremtidens ældredødelighed. Men der var ikke enighed om omfanget af usikkerheden.

5. Fremtidens velfærdssamfund vil være mere orienteret mod involveringstænkning end mod rettighedstænkning

Blandt andet de unge medlemmer af ekspertpanelet lagde vægt på, at en ændret opfattelse af den enkeltes rettigheder og ansvar forudsætter omfattende ændringer i en række grundlæggende strukturer i økonomi og på arbejdsmarkedet.

6. Alderisme er en barriere for demokrati og velfærd i det aldrende samfund.

Alderisme betegner, at alder er blevet en kategori, en diagnose. Det er ikke kun et ideologisk og retorisk fænomen. Alderisme virker, fordi det er indbygget i lovgivning og de økonomiske strukturer. Det virker i høj grad også uformelt og forstærkes i fordomsfyldt sprogbrug – som næsten ikke bemærkes.

sammen med en tendens til, at både de ældre selv og omgivelserne undervurderer de ældres muligheder.

"Brugen af ny teknologi på arbejdspladserne hænger jo også sammen med efteruddannelsesudbuddet og -lysten. Arbejdsministeriets initiativudvalg har set på lysten til efteruddannelse, og har konstateret, at mange ældre medarbejdere siger nej til efteruddannelse med det argument, at de alligevel snart skal holde op på arbejdsmarkedet. Det er jo et argument, der bider sig selv i halen, når man gerne vil have ældre til at efteruddanne sig så de kan blive længere på arbejdsmarkedet," siger Henning Kirk. Han peger på en tendens hos de veluddannede ældre. De søger i højere grad ud af deres arbejdspladser for at arbejde som selvstændige konsulenter. Deres arbejdsliv er et oplagt emne for ny forskning, vurderer Henning Kirk.

Ufaglærte konsulenter

Skal man tro arbejdspladsen Randers Reb er det dog langt fra et privilegium for de højtuddannede. Fabrikken, der har en stor del ufaglærte medarbejdere, står over for en stor udskiftning af medarbejdere i de kommende år. Firs procent af medarbejderne er over 45 år.

Derfor har Randers Reb - med støtte fra Forskningsministeriet – indledt et fireårigt Projekt Livs Lang Læring (start januar 2000), der med brug af IT prøver at fastholde ældre medarbejdere under andre former end de traditionelle 37 timer på arbejdspladsen.

"Vi arbejder med en fleksibel tilbagetrækning hvor vores ældre medarbejdere kan trappe ned på de timer de er på arbejdspladsen, men til gengæld fungerer som "konsulenter" hjemmefra med støtte fra IT," fortæller kvalitetschef Per Godtfredsen.

"Vi er en arbejdsplads med mange ufaglærte medarbejdere, der arbejder i produktionsgrupper. Det stiller krav om en indsigt i arbejdet og dets tilrettelæggelse. Og vi har da også 1200 – 1500 siders tekniske manualer, men de er ikke lige livretten for de nye ufaglærte vi får ind. Derfor forsøger vi gennem IT at dokumentere arbejdsgange og processer og trække den erfaring, der er inde i hovedet på de ældre medarbejdere ud, så de kan overføre viden til de nye, før de trækker sig tilbage."

Midlet er en såkaldt *MultiMedie Dokumentation* af arbejdsgangene. Arbejdsprocesser beskrives i lyd og billeder. Samtidig uddannes medarbejderne i brugen af IT. De ældre medarbejdere er ikke sværere at efteruddanne er erfaringen.

"Vi kan se, at ældre lærer lige så hurtigt som de unge. De gør det bare på forskellige måder. De unge prøver sig meget frem, og er hurtigt ved tasterne. De ældre tager den mere med ro, men har til gengæld et større overblik over sammenhængen, de arbejder i," forklarer Per Godtfredsen.

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Redaktion

Morten Jastrup (ansv.)
Mette Born
Ida Leisner

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyheds-
breve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm

Fra rådet til tinget

TEKNOLOGIRÅDETS NYHEDSBREV TIL FOLKETINGET

Fra rådet til tinget udgives af Teknologirådets sekretariat. Dette nummer er skrevet af projektleder Morten Jastrup

De seneste fem numre af Fra rådet til tinget er:

162: Kroppen som identifikation

161: Open Source Software er ikke slået igennem

160: Styr på medicinsk udstyr?

159: Dyr biobrændsel til transport

158: Betal med Mobiltelefonen

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
DK - 1106 København K
Tel. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Redaktion

Morten Jastrup (ansv.)
Mette Bom
Ida Leisner

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyheds-
breve findes på:
www.tekno.dk/rtt.htm